

1. Psací soustava a jazyk

1. Výklad

- PSACÍ SOUSTAVA A JAZYK

- grafém = písmeno
- český jazyk nemá pro každou hlásku speciální písmeno a naopak
- fonetika je věda zabývající se zvukovou stránkou jazyka, která se zaměřuje na správnou artikulaci
- fonologie je věda zabývající se zvukovou stránkou jazyka z hlediska významového
- hlásky je nejmenší zvuková jednotka fonetiky, která se dá vyslovit
- český pravopis je v podstatě fonologický, protože označuje především fonémy; zachycuje jen ty rozdíly mezi hláskami, které mají schopnost rozlišovat slova a jejich tvary
- etymologie je věda zkoumající původ a vývoj
- ů se vyvinulo z dlouhého ó a přes dvojhlásku ou se ustálilo v dnešní podobě
- český pravopis je zároveň historický
- čeština využívá latinku se zvláštními znaky, tzv. diakritickými znaménky; jde tedy o pravopis diakritický
- háčky označují měkkou souhlásku a čárky dlouhou samohlásku
- český pravopis respektuje tvarosloví - morfologii a to, jak jednotlivá slova vznikla
- proto je pravopis i morfologický a etymologický
- dříve se i/y vyslovovaly jinak; jinak se vyslovalo "i" po měkké souhlásce a jinak "y" po tvrdé souhlásce
- polština nebo ruština si tuto výslovnost dodnes udržely; v češtině však výslovnost splynula a zůstal pouze odlišný pravopis
- souhlásky dělíme na měkké, tvrdé a obojetné; jde o písmena, po kterých se píše měkké "i", nebo tvrdé "y", nebo obojí
- nejpatrnější je to u slabik di, ti, ni - dy, ty, ny, stejně jako dě, tě, ně
- de, te ne, kde právě háček označuje měkkou výslovnost
- ch se vyslovuje jako jedna hlásky, ale písmena má dvě
- jde o pozůstatek spřežkového pravopisu, který se používal až do počátku 15. století
- zřejmě zásluhou Jana Husa se přešlo na diakritický pravopis
- Jan Hus zavedl psaní náboдениčku krátkého a dlouhého, z nichž se vyvinul háček a čárka
- ú se píše na začátku slov, v cizích slovech, v citoslovcích a také po předponách, kde kořen slova začíná na ú
- správný pravopis se musí dodržet i u zkratk utvořených ze dvou slov
- ů se píše v ostatních případech; uprostřed a na konci slov, v koncokách, atd.
- termín vyjmenovaná slova v jazykovědě v podstatě neexistuje
- vyjmenovaná slova jsou domácí slova, v jejichž kořenech (výjimečně i v příponě) se píše po tzv. pravopisně obojetných souhláskách y/y
- vyjmenovaná slova po F neexistují; fyzika, která se běžně uvádí, není slovo českého původu
- u vlastních jmen tato pravidla neplatí
- pokud v pomocném tvaru slyšíme "j", píšeme měkké "i".
- háček nad "e" z historického hlediska označoval měkkou předchozí souhlásku - dě, tě ně, nebo vsunutí dalšího fonému "j" nebo "ň"
- pokud kořen slova začíná na "j", dodržíme pravopis
- pomůckou u příslovčí může být vytvoření základového slova, tedy přídavného jména
- tamější = tam + ější

2. Vztah mluvené a psané formy jazyka

1. Výklad

- HLÁSKY A PÍSMENA

- ne vždy odpovídá jedna hlásky jednomu písmenu, latinka má omezené množství písmen
- český pravopis je v podstatě fonologický; jedno písmeno má při čtení zvukovou hodnotu jedné hlásky
- v češtině zapisujeme pouze to, co je schopné rozlišit význam
- hlásky dělíme na samohlásky a souhlásky
- samohlásky jsou A, E, I, O, U; Á, É, Í, Ó, Ú
- čeština má dvojhlásky (spojení dvou samohlásek): ou, au, eu
- avšak pouze ou je česká dvojhláska, zbylé dvě jsou ve slovech cizího původu nebo v citoslovcích
- ne vždy, když za sebou stojí "o" a "u", se jedná o dvojhlásku
- souhlásky pravopisně dělíme na měkké, tvrdé a obojetné
- jde o dělení podle toho, co po nich píšeme
- z fonetického hlediska je dělíme podle toho, kde a jakým způsobem se vyslovují, čili podle místa a způsobu artikulace, pak podle toho, jestli vytváříme nosové souhlásky, a také podle zapojení hlasivek
- nosovka je slyšet u výslovnosti slova branka; pokud před hláskami K a G stojí souhlásky, vždy ji vyslovíme podobně nosovkám
- nejdůležitější je dělení podle zapojení hlasivek, kdy souhlásky rozdělujeme na znělé a neznělé
- při výslovnosti znělých souhlásek zapojíme hlasivkové vazy; při výslovnosti neznělých souhlásek hlasivkové vazy nepotřebujeme
- řada souhlásek je tzv. párových, totiž k jedné znělé patří jedna neznělá, tvoří pár
- jsou to dvojice souhlásek, které se vyslovují v podstatě stejně, stejně u nich otevíráme ústa, pokládáme jazyk, ale jednou zapojíme hlasivky a podruhé ne
- B - P, D - T, Ď - Ť, Z - S, Ž - Š, V - F, H - CH, G - K
- ostatním hláskám se říká nepárové - M, N, Ň, J, R, L; ty jsou všechny znělé
- Ř může být znělé i neznělé, ale rozhodně nepárové
- C a Č jsou nepárové a neznělé souhlásky, ale v praxi mají i svou znělou variantu - dz a dž
- ASIMILACE ZNĚLOSTI
- zpětná neboli regresivní spodoba znělosti - poslední souhlásky ovlivní výslovnost všech předcházejících
- poslední souhlásky v souhláskové skupině rozhoduje o tom, zda celou skupinu vyslovím znělé, nebo neznělé
- postupná neboli progresivní spodoba se objevuje jen při výslovnosti skupiny souhlásek SH v některých slovech
- ke spodobování dochází i ve spojeních předložky a podstatného jména, jelikož se čtou dohromady
- u slova krb ke spodobě nedochází
- na konci slov totiž znělé párové souhlásky svou znělost ztrácejí, vyslovíme je vždy neznělé

3. Principy české psací soustavy

1. Výklad

- PRAVOPIŠ

- ve výslovnosti se souhláskové skupiny různě zjednodušují, ale většinou se píšou tak, aby byla patrná jejich vnitřní stavba
- slovo dělíme na předponu, kořen a příponovou část
- vždy se musí dodržet vnitřní stavba slova

- stupňování: jednoduchý --> jednodušší --> nejjednodušší
- jedno J zachováme pouze u předpony ne- (nejjednoduchý)
- zjednodušení podstatných jmen proniklo do pravopisu u slov, která jsou odvozená od přídavných jmen zakončených na -nný nebo -nní pomocí přípon -ík, -ice a -ina
- týdenní--->týdeník
- vinný--->vinice
- ze stavby slova je potřeba vycházet i u psaní zdvojených písmen u přídavných jmen
- stačí znát slovo, ze kterého bylo přídavné jméno odvozeno
- ranní x raný
- přídavné jméno ranní je odvozeno od slova ráno, proto se píše dvě N
- raný není odvozeno od slova ráno, znamená časný nebo brzký a píšeme zde jenom jedno N
- slovo plátěný je od slova plátno, ale základ slova je "plát" a přípona je -ěný, takže se píše pouze jedno N
- u přídavných jmen utvořených od zvířat je vždy jenom jedno N; nejde totiž o příponu -ní, ale pouze -í
- u přídavných jmen odvozených od zeměpisných názvů platí dvě pravidla
- 1. pravidlo: přípona -ský a -cký se mění na -šší a -čší u přídavných jmen v prvním pádě množného čísla mužského rodu životného
- 2. pravidlo: končí-li kořen podstatného jména na S, další S se u přípony nepřidává
- u přídavných jmen vytvořených nejčastěji ze zeměpisných názvů v některých případech dochází ke změnám v kořeni
- PSANÍ S/Z
- předložka Z se píše ve spojení s 2. pádem a předložka S zase se 7. pádem
- výjimkou je spojení BÝT S TO NĚCO UDĚLAT a KDO S KOHO; jsou to spojení se 4. pádem
- předpona S se píše, když chceme vyjádřit směr shora dolů, dohromady nebo z povrchu pryč
- předpona Z se píše u slov vyjadřujících změnu stavu
- jsou slova, pro která zmíněné pomůcky neplatí
- existují dvojice slov, kde píšeme S i Z, ale mění se podle toho význam
- stěžovat si / ztěžovat
- zhlédnout / shlédnout
- zmotat / smotat
- příslovečná spřežka STĚŽÍ vznikla ze spojení předložky S a podstatného jména - s tíží
- ZTĚŽKA je v podstatě změna stavu, proto je tam Z
- předpona vs- neexistuje, pouze vz- ve smyslu vzhůru, a tam se píše vždycky z
- u spojení vs- třeba u slova typu vstát, ale S není součástí předpony

4. Principy české psací soustavy II.

1. Výklad

- SLABIKA
- český národní korpus mapuje slovní zásobu a snaží se shromážďovat všechna používaná slova a jejich četnost
- základ slabiky tvoří samohláska, nebo i slabikotvorné "r" nebo "l"
- při správném dělení se musí dodržovat přípony, předpony a kořeny pohromadě
- CIZÍ SLOVA
- u přejatých slov zachováváme původní pravopis nebo je pravopisně počestujeme podle u nás vžitě a kodifikované

výslovnosti

- kodifikace znamená uzákoněnou normu, něco co bychom měli dodržovat, pokud chceme využívat jen prostředků spisovného jazyka
- jde o spisovnou výslovnost, která je někde zapsaná
- původní výslovnost se zachovává u slov, která souvisejí s prací na počítači nebo na internetu - download, password
- hlavně u mezinárodních termínů, nebo názvů jednotek
- dále u slov, kde by počestěná podoba vypadala nezvykle
- i když pravopis počestíme, psaní měkkého a tvrdého "i" zachováváme z původního pravopisu
- u cizích jazyků písmeno "c", které se vyslovuje jako "k", zapíšeme i u nás jako "k"
- při psaní "s" a "z" je pravopis dost tolerantní, často se může psát buď obojí, nebo podle výslovnosti
- výjimkou jsou slova s původní latinskou předponou "dis"
- u podstatných jmen jako téma, schéma dodržujeme délku samohlásky, takže ji píšeme dlouze
- stejně jako ve slovech kúra, túra, móda, série, árie a tak dále
- u přídavných jmen se ale samohláska občas zkrátí, jako v případech tematický, schematický
- u slov zakončených na "on" píšeme krátké "o", i když se vyslovuje často dlouze
- ZKRATKY A POMLČKY
- zkratka vždy musí končit na souhlásku
- existují i ustálené zkratky a zkratková slova: apod., atd., aj.; vždy za nimi musí být tečka
- v případě slova viz jde o tvar slovesa vidět (viz, vizme, vizte); za viz se čárka nepíše
- spojovník se nejčastěji vyskytuje ve složených přídavných jménech
- spojovník se píše tehdy, když obě složky složeného přídavného jména jsou v souřadném vztahu a první složka je zakončena na -sko, -cko, -ně nebo -ově
- spojovník se nepíše tam, kde složená přídavná jména vznikla z ustáleného spojení podstatného a přídavného jména
- nebo když obě složky jsou sice ve vztahu slučovací, ale první složka není zakončena na zmíněné koncovky
- pokud se spojí číslice a přídavné jméno, píše se to dohromady
- 100% znamená sto procentní
- 100 % znamená sto procent

5. Velká písmena

1. Výklad

- PSANÍ VELKÝCH A MALÝCH PÍSMEN
- velká písmena se píše vždy na začátku vět
- VLASTNÍ A OBECNÉ NÁZVY
- jde-li o křestní jméno a příjmení, píšeme vždy velké písmeno
- když jde o přezdívku, je s velkým písmenem pouze první slovo
- nadpřirozené postavy se píše vždy s malým písmenem
- v případě Ferdý Mravence je Ferda podstatné jméno, tedy s velkým "ef"; obecné jméno mravenec je zde až za podstatným jménem, vnímáme ho proto jako příjmení
- brouk Pytlík: slovo brouk na začátku, před vlastním jménem Pytlík
- Červená karkulka je přezdívka, proto u slova karkulka bude malé "k" a velké bude "č"
- pokud by se ale psalo jenom o Karkulce, bude tam velké písmeno
- historické postavy nemají příjmení v našem slova smyslu, ale stejně se považuje za vlastní jméno, proto se píše obě jména s velkým písmenem

- u obyvatelských podstatných jmen píšeme vždy velké písmeno; jsou to příslušníci národů, národností, obyvatel měst, obcí, států
- přídavná jména od obyvatelských podstatných jmen jsou s malým písmenem
- v případě školních předmětů všude budou malá písmena; nejsou to žádná vlastní jména
- Eskymák se píše s velkým E, ale indián, černochoch, běloch s malým písmenem
- u některých pojmenování se musí umět rozlišit, zda jde o vyznavače náboženství, v tom případě to bude malé písmeno, nebo o označení etnika- s velkým písmenem
- existují i jména, která lze považovat za vlastní, ale i za obecná; záleží na významu ve spojení
- ZEMĚPISNÉ NÁZVY
- názvy států se obvykle píší s velkým písmenem jen prvního slova názvu, ostatní bývají malá
- je-li součástí názvu nějaké vlastní jméno, pak se píše s velkým písmenem
- názvy měst se píší vždy s velkými písmeny, i když jde o víceslovný název
- výjimkou jsou předložky, ty jsou s malým písmenem
- u některých názvů musíme rozlišit zda jde o název obce či například pohoří
- obecná podstatná jména jako je ulice, jsou s malým písmenem a první slovo z názvu ulice je s velkým písmenem
- je-li součástí názvu předložka, je s velkým písmenem tato předložka i první slovo po předložce
- u názvů hotelů a restaurací často o pravopisu rozhoduje to, jestli obecné jméno je součástí názvu, či nikoliv
- pravidla českého pravopisu doporučují obecná podstatná jména psát s malými písmeny, vlastní název pak s velkými
- názvy stanic jsou s velkým písmenem
- názvy uměleckých děl a výrobků jsou s velkými písmeny, ale názvy rostlin a zvířat s malými
- i některé dny jako třeba Den dětí jsou s velkými písmeny
- den otevřených dveří se doporučuje psát s malým písmenem
- Vánoce a Velikonoce jsou s velkými písmeny, ale přídavná jména jsou s malými písmeny
- nový rok je možné psát s malým i velkým písmenem
- dějinné události většinou píšeme s malými písmeny, protože přívlastky, které stojí u daných spojení, jsou pro identifikaci dostačující
- názvy škol, kde je u názvu školy i místo určení, napíšeme s velkým prvním písmenem
- když ale mluvíme o jedinečné instituci, jakou je třeba Karlova univerzita, tak se píše vždy s počátečním písmenem velkým
- ve spojení Univerzita Karlova jsou obě písmena velká, protože slovo Karlova tady funguje jako přídavné jméno přivlastňovací
- v případě úřadů platí stejné pravidlo jako u škol; pokud má městský úřad i místo určení, bude se psát s velkým písmenem

6. Stavba slov

1. Výklad

- MORFOLOGIE
- morfologie je nauka o tvarosloví, zkoumá tvary slov
- nejmenší část, na kterou můžeme slovo rozdělit, označujeme jako morfém
- slova lze dělit na předpony, přípony, koncovky a kořen slova
- kořen slova nese jeho význam; je to ta část slova, která je společná pro slova příbuzná

- předpona a přípona jsou části slova, které se ke kořenu připojují při odvozování nebo při změně významu věty
- předpona stojí před kořenem a přípona za kořenem
- koncovka se mění při skloňování nebo časování
- jednotlivá slova nemusí obsahovat všechny uvedené morfémy; mohou mít jenom předponu nebo příponu
- některá slova mají dokonce pouze kořen
- předpon i přípon může být ve slově víc
- pokud máme před kořenem více předpon, používáme pojem část předponová a pokud je ve slově víc přípon, říkáme jim část příponová
- u podstatných a přídavných jmen vyjadřuje koncovka pád, číslo a rod; u sloves pak osobu, číslo, způsob a čas, rod a vid - takzvané mluvnické kategorie
- kořen se obvykle nemění, ale při odvozování slov se může stát, že dojde k obměně některých jeho hlásek
- obvykle se mění kvantita, tedy délka hlásek
- může se ale měnit i kvalita, kde dojde ke změně hlásky
- SLOVNÍ DRUHY
- máme deset slovních druhů, které tvoří systém tvarosloví: podstatná jména, přídavná jména, zájmena, číslovky, slovesa, příslovce, předložky, spojky, částice, citoslovce
- podstatná jména jsou názvy osob, zvířat, věcí nebo činností a také pojmenovávají vlastnosti, děje, stavy
- přídavná jména vyjadřují vlastnosti
- zájmena zastupují podstatná a přídavná jména
- číslovky vyjadřují číslo, počet, pořadí
- slovesa vyjadřují činnost, děj nebo stav
- příslovce popisují okolnost děje nebo míru vlastnosti
- předložky stojí před slovy
- spojky spojují věty
- částice stojí na začátku věty a ozvláštňují ji
- citoslovce vyjadřují zvuky, hlasy
- prvních pět slovních druhů je ohebných - to znamená, že je lze skloňovat nebo časovat
- zbývající slovní druhy jsou neohebné, tedy nikdy nemění svůj tvar
- příslovce jsou neohebné, ale dají se stupňovat
- podstatná jména cizího původu se neskloňují - slova neskloňná
- dále slova dělíme na plnovýznamová a neplnovýznamová
- plnovýznamová nesou význam sama o sobě
- neplnovýznamová získávají význam až spojením se slovem, které význam má
- mezi neplnovýznamová slova patří předložky, spojky a částice
- větším členem může být pouze slovo plnovýznamové

7. Slovní druhy ohebné

1. Výklad

- OHEBNÉ SLOVNÍ DRUHY
- podstatná jména označují názvy osob, zvířat, věcí, vlastností, stavů a dějů
- můžeme je skloňovat
- jde o plnovýznamový slovní druh
- určujeme u nich pád, číslo, rod a vzor
- rozlišujeme dva základní druhy podstatných jmen: konkrétní a abstraktní
- konkrétní podstatná jména označují názvy osob, zvířat a věcí
- abstraktní podstatná jména označují názvy vlastností, dějů a stavů
- druhý způsob dělení rozlišuje podstatná jména obecná a vlastní
- obecná podstatná jména označují jakoukoliv osobu, zvíře nebo

věc

- vlastní jména označují jedinečnou skutečnost - pojmenování
- vlastní jména se píšou s velkým písmenem
- všechny pády mohou být bezpředložkové (prosté), nebo předložkové
- výjimkou je šestý pád, který musí být s předložkou spojen vždy
- čísla rozlišujeme jednotné a množné
- čeština má pozůstatky tzv. duálu
- dvojné číslo, které označovalo dvě skutečnosti
- duál zanikl v 16. století, ale jeho pozůstatky užíváme dodnes ve skloňování číslovek dva
- také při skloňování párových částí těla – uši, oči, ruce, nohy
- zvláštní skupinou jsou slova, jejichž mluvnické číslo není totožné se skutečností
- podstatná jména hromadná mají mluvnický tvar jednotného čísla, ale označují skutečnost, která je větší než jen jeden zástupce druhu
- podstatná jména pomnožná mají tvar množného čísla, ale označují jen jeden předmět
- podstatná jména látková mají mluvnický tvar jednotného čísla, ale označují látku bez ohledu na množství
- čeština má tři rody: mužský, ženský a střední
- u názvů osob a zvířat zpravidla odpovídá rod mluvnický rodu přirozenému, u ostatních podstatných jmen se jedná spíše o záležitost formální
- některá slova dokonce v rodě kolísají – mohou být přiřazena k více rodům
- rod mužský označuje i životnost a neživotnost
- u mužského rodu neživotného se shoduje 1. a 4. pád, u životných podstatných jmen mužského rodu jsou tyto tvary rozdílné
- koncovku odvodíme podle vzoru
- vzory mužského rodu: pán, muž, hrad, stroj, předseda, soudce

8. Přídavná jména, zájmena, číslovky

1. Výklad

- PŘÍDAVNÁ JMÉNA

- patří mezi plnovýznamové slovní druhy
- vyjadřují vlastnosti podstatných jmen
- ve větě mají nejčastěji roli přívlastku shodného
- určujeme u nich pád, číslo a rod
- dají se skloňovat a stupňovat
- některá se skloňují nepravidelně
- při skloňování se pád, číslo i rod musí shodovat s pádem, číslem a rodem podstatného jména, které rozvíjí
- rozlišujeme přídavná jména tvrdá, měkká a přívlastňovací
- přídavná jména tvrdá se skloňují podle vzoru mladý a v různých rodech pak mají různé koncovky
- přídavná jména měkká si, naopak, zachovávají stejný tvar ve všech rodech a podle vzoru jarní napíšeme všude měkké í
- přídavná jména přívlastňovací mají smíšené skloňování, protože se skloňují podle dvou vzorů - podle vzoru otcův a podle vzoru matčin
- měkké í je pouze v 1. a 5. pádu mužského rodu životného
- u vzoru matčin je to stejné

- ZÁJMENA

- zastupují podstatná nebo přídavná jména a někdy i číslovky
- určujeme u nich mluvnické kategorie - pád, číslo a rod
- zájmena osobní (já, ty, on)
- zájmena přívlastňovací (můj, tvůj, jeho)
- svůj použijeme v případě, že něco přívlastňujeme osobě v podmětu

- zájmena ukazovací - odkazují k něčemu v kontextu (ten, tenhle, tento, onen, takový, sám)
 - zájmena tázací používáme, když se ptáme na osobu, věc nebo vlastnosti (kdo?, co?, jaký?, který?, čím?, čím?), stojí na začátku věty, na jejímž konci je otazník
 - zájmena vztažná (kdo, co, jaký, který, čím a jenž) uvozují vedlejší větu vztažnou, stojí mezi dvěma větami a vztahují je k sobě
 - zájmena neurčitá (někdo, něco, leckdo, ledakdo, kdokoli, kdosi, cosi)
 - zájmena záporná popírají existenci nebo výskyt osob, věcí a jevů (nikdo, nic, nijaký, nič, žádný)
 - pokud je zájmeno ona ve 4. pádě, píše se krátké i – ji, pokud je stejné zájmeno ve 3. pádě, píše se dlouhé í – jí
 - v 6. pádě se projevuje nepravidelnost - 6. pád je předložkový a po předložce dochází ke změně hlásky (ona - o ní), ve 4. pádě se jí mění v ni a v 6. pádě se zase jí mění v ní
- #### - ČÍSLOVKY
- nesou nějaký číselný význam - třeba množství, pořadí
 - skloňují se
 - opět se jedná o plnovýznamový slovní druh
 - ve větě plní nejčastěji roli přívlastku shodného a určujeme u nich gramatickou kategorii pádu a u některých i rodu
 - rozlišujeme číslovky určité a neurčité
 - určité číslovky - vyjadřují konkrétní počet
 - neurčité číslovky - vyjadřují množství pouze obecně
 - v rámci určitých a neurčitých číslovek rozlišujeme další druhy
 - číslovky základní označují počet, pojmenovávají čísla
 - číslovky řadové označují pořadí
 - číslovky druhové označují počet druhů, užívají se obvykle s podstatnými jmény pomnožnými
 - číslovky násobné vyjadřují násobení nebo opakování určitého počtu
 - číslům, která mají několik cifer, říkáme složené číslovkové výrazy; slovy se každá číslice píše i skloňuje zvlášť
 - pouze při vyplňování složenek se cifry píšou dohromady z bezpečnostních důvodů
 - číslovky dva, dvě a oba, obě se nesklouňují shodně s podstatným jménem, ke kterému se vztahují, ale mají vlastní pravidla skloňování
 - tvary dvěma, oběmi, dvouch, obouch, dvoum, oboum jsou vyložene CHYBNÉ

9. Slovesa

1. Výklad

- SLOVESA

- vyjadřují děj nebo nějakou činnost; díky nim můžeme vyjádřit, co osoby, zvířata nebo věci dělají
- slovesa se časují a spolu s podmětem tvoří základní skladební dvojici
- určujeme u nich osobu, číslo, způsob, čas, rod a vid
- ve větě funguje sloveso jako přísudek, díky kterému se tvoří plnohodnotné věty
- v každé plnohodnotné větě v češtině musí být obsaženo sloveso v pozici přísudku
- slovesa mohou ve větě plnit i jinou funkci - například infinitivy mohou být přívlastkem, předmětem a podobně
- není-li ve větě obsažen přísudek, nejde o plnohodnotnou větu - je to tzv. větný ekvivalent
- slovesa dělíme na plnovýznamová a pomocná
- slovesa plnovýznamová mají svůj samostatný význam

- slovesa pomocná získávají svůj význam až ve spojení s jiným slovesem
- slovesa pomocná pomáhají vytvořit takzvaný složený slovesný tvar - třeba minulý nebo budoucí čas
- ve složeném slovesném tvaru se dají díky pomocnému slovesu určit slovesné kategorie
- existují také modální neboli způsobová slovesa: chtít, smět, muset, moci a mít
- dále máme fázová slovesa, to jsou slovesa, která vyjadřují začátek a konec děje: začít a přestat
- složený slovesný tvar se skládá z více sloves, setkáme se s ním u sloves v minulém a u některých sloves také v budoucím čase a u sloves v trpném rodě
- u sloves rozlišujeme 1., 2. a 3. osobu čísla jednotného a množného
- slovesný způsob je tvar slovesa, kterým se vyjadřuje vztah děje, který sloveso pojmenovává, ke skutečnosti
- rozlišujeme tři slovesné způsoby - oznamovací, rozkazovací a podmiňovací
- oznamovací způsob oznamuje nějaký děj
- rozkazovací způsob vyjadřuje přikázaný děj, pro jeho vyjádření využíváme zvláštních slovesných tvarů, a to výhradně ve 2. osobě čísla jednotného a v 1. a 2. osobě čísla množného
- podmiňovací způsob vyjadřuje především děj, který by se uskutečnil za splnění určité podmínky
- u sloves v oznamovacím způsobu určujeme všechny mluvnické významy - osobu, číslo a čas
- u sloves v rozkazovacím způsobu ani u sloves v podmiňovacím způsobu slovesný čas určit nemůžeme
- pouze u podmiňovacího způsobu určujeme tvar nebo formu kondicionálu, konkrétně zda jde o přítomný tvar nebo minulý tvar
- sloveso BÝT má zvláštní kondicionálové tvary (my bychom, nikoliv my by jsme)
- slovesný čas - přítomný, minulý a budoucí
- slovesný čas vyjadřuje, kdy se daný děj odehrává, zda v přítomnosti, minulosti nebo budoucnosti
- můžeme ale vyjádřit i časy relativní, to znamená současný, předčasný a následný, pokud je porovnáváme nikoli k okamžiku promluvy, ale vzhledem k jinému ději
- slovesný rod - vyjadřuje, zda je konatel děje zároveň i podmětem z gramatického hlediska
- rozlišujeme slovesný rod činný a trpný
- činný rod - konatel děje je zároveň gramatickým podmětem
- trpný rod - konatel děje není určen
- slovesný vid - dokonavý a nedokonavý
- slovesný vid je schopnost slovesa vyjadřovat to, zda je nějaký děj dokončený, či nikoliv
- dokonavá slovesa - vyjadřují děj pojatý jako dokončený
- nedokonavá slovesa - vyjadřují průběh děje
- slovesa nedokonavá mohou vyjadřovat všechny tři základní časy - minulý, přítomný i budoucí
- slovesa dokonavá přítomný čas vyjádřit nemohou, vyjadřují jen čas minulý a budoucí

10. Neohebné slovní druhy a vývojové tendence

1. Výklad

- NEOHEBNÉ SLOVNÍ DRUHY
- v podstatě se neohýbají - neskloňují ani nečasují, jsou takřka

- neměnné
- PŘÍSLOVCE
- odpovídají na otázku kde, kdy, jak, jak moc, proč
- vyjadřují průvodní okolnosti nějakého děje
- podle toho, co vyjadřují, rozlišujeme příslovce místa, času, způsobu, míry a příčiny
- nejčastěji se tvoří z přídavných jmen
- příslovečné spřežky - příslovce, která vznikla spojením více slov, jež stála vedle sebe, v jedno slovo, často šlo o sprážením předložky a podstatného jména nebo zájmena
- příslovečné spřežky se píší většinou dohromady, ale někdy jde o pravopis dvojí, dohromady i zvlášť
- stejnou nepravidelnost u příslovečných spřežek najdeme i ve spojení s číslovkou, u číslovek vyšší hodnoty dáváme přednost psaní zvlášť
- spojení předložky "na" a podstatného jména se píše pouze zvlášť
- příslovce můžeme stupňovat - tvoříme 3 stupně
- první stupeň - základní tvar
- druhý stupeň tvoříme přidáním přípony -ěji/-ěji/-e
- třetí stupeň tvoříme přidáním předpony nej- k tvaru druhého stupně
- u mnoha příslovcí dojde při stupňování k hláskovým změnám v kořeni slov, mají tendenci ke krácení, i když kratší tvary jsou spíše hovorové
- některá příslovce jsou vůbec nepravidelná, stejně jako přídavná jména
- PŘEDLOŽKY
- nejsou nikdy samostatnými větnými členy, na rozdíl např. od příslovcí
- najdeme je pouze ve spojení s podstatným jménem, zájmenem, číslovkou a někdy i přídavným jménem
- jsou většinou součástí příslovečného určení
- rozlišujeme předložky vlastní a nevlastní, podle toho, zda můžou být i jiným slovním druhem
- předložky vlastní se vyskytují jen jako předložky
- předložky nevlastní mohou v určitých spojeních vystupovat i jako jiný slovní druh
- předložky se pojí nejčastěji s druhým pádem, ale mohou se pojit i se čtvrtým (mimo terč), šestým (na stole) a sedmým pádem (s někým)
- předložka "s" se pojí se 7. pádem a předložka "z" s pádem 2
- SPOJKY
- spojují slova nebo věty, a nebo věty uvozují
- nejsou samostatným větným členem, stejně jako předložky a částice
- jsou neplnovýznamový slovní druh
- dělíme je na souřadící a podřadící, podle toho, jaká slova spojují a jaké vyjadřují vztahy
- spojky souřadící - spojují větné členy nebo věty, které jsou ve vzájemném souřadném vztahu
- podle toho, jaký vztah vyjadřují, je můžeme rozdělit do několika kategorií: slučovací, odporovací, vylučovací, příčinný, důsledkový a stupňovací
- spojky souřadící najdeme vždy mezi hlavními větami, kromě nich tam ale najdeme i jiné spojovací výrazy, například příslovce ve slučovacím poměru
- spojky podřadící vyjadřují nějaký vztah nebo závislost, často uvozují právě vedlejší věty
- někdy podle spojek poznáme i vedlejší větu - přípustkové spojky: ačkoli, třebaže, i když; příčinné spojky: poněvadž, jelikož, protože
- před spojkami se vždy píšou čárky kromě slučovacích spojek: a, i,

ani, nebo

- i před spojkou "a" může být čárka, pokud věty nejsou v poměru slučovací
- ČÁSTICE A CITOSLOVCE
- částice uvozují větu
- citoslovce vyjadřují zvuky
- některá citoslovce mohou fungovat i jako větné členy – mohou být podmětem či přísudkem
- částice hlavně vyjadřují vztah mluvčího ke sdělované skutečnosti
- dokonce i některé spojky někdy fungují jako částice
- existují slovní tvary, které byly dříve brány jako nespisovné, ale dnes už se počítají jako spisovné

11. Slovní zásoba a tvoření slov

1. Výklad

- SLOVNÍ ZÁSoba
- slovní zásoba jednoho jazyka je soubor slov, která označují nebo pojmenovávají věci, vlastnosti, děje, vztahy a podobně
- tento soubor slov se dosazuje do vět podle mluvnických pravidel
- rozsah slovní zásoby nelze přesně určit, protože se jazyk neustále vyvíjí
- slovní zásobu dělíme na aktivní a pasivní
- aktivní slovní zásobu tvoří slova, která aktivně používáme, je jich 5 000 - 10 000
- pasivní slovní zásoba každého jednotlivce je zhruba třikrát až pětkrát větší než slovní zásoba aktivní, jsou to slova, která se běžně nepoužívají, ale kterým rozumíme
- jednotkami slovní zásoby jsou jednotlivá slova, ale i některá ustálená spojení dvou nebo více slov - frazeologismy
- frazeologismy jsou zpravidla obrazná spojení, která mohou být větná i nevětná
- příkladem nevětného spojení jsou třeba tzv. rčení
- mezi větná spojení můžeme zařadit např. pořekadla, pranostiky nebo přísloví
- pořekadla jsou ustálená spojení
- pranostika vychází z dlouhodobých pozorování přírodních jevů, kalendáře a následné úrody
- přísloví je ustálený lidový výrok, který obrazně vyjadřuje obecný poznatek
- ve slovní zásobě nalezneme i víceslovná pojmenování, kterým říkáme sousloví a setkáme se s nimi hojně mezi odbornými pojmenováními
- ve slovní zásobě jsou kromě pojmenovávacích jednotek také ty, které označujeme jako gramatická slova, to jsou spojky, částice a předložky, které svůj význam sice mají, ale uplatňují jej pouze ve spojení s jinými slovy nebo větami
- existují slova, která mají jen jeden význam, to jsou slova jednovýznamová
- slova, která mají více významů jsou slova vícevýznamová, mají vždy jeden základní význam a ty další jsou odvozené na základě nějaké věcné souvislosti
- homonyma - slova, u kterých se jednotlivé významy nedají převést na jeden základní, protože jde o různá pojmenování
- slova mohou mít význam věcný a symbolický, který najdeme ve rčeních a má přenesený význam
- slovní zásobu tvoří slova běžná, která běžně používáme, to je tzv. jádro slovní zásoby
- vedle běžných slov rozeznáváme také taková, která se používají výjimečně, jsou na periferii slovní zásoby
- jazyk je spisovný a nespisovný a má několik vrstev slovní zásoby

- spisovný jazyk má vrstvy dvě - slova slohově neutrální a slohově zabarvená
- slova slohově neutrální nenesou žádný slohový příznak a lze je použít kdykoliv a v jakékoliv situaci
- slova slohově zabarvená nesou nějaké zabarvení, patří k nim slova hovorová, knižní, básnická, publicistická a odborná
- slova hovorová jsou slova spisovná a využívají se v běžné komunikaci
- slova knižní jsou výrazy, které vnímáme jako zastarávající, používají se méně
- slova básnická jsou slova, která se používají v umělecké literatuře
- slova publicistická jsou slova, která souvisejí s publicistikou
- slova odborná jsou termíny, které se používají v odborném funkčním stylu - např. v lexikologii, což je nauka o slovní zásobě z oblasti lingvistiky (jazykovědy)
- nespisovný jazyk dělíme na slova obecná, nářeční, slangová, profesní a argotická
- slova z obecné češtiny
- slova nářeční
- slova slangová - používají se ve skupině lidí, jež spojují společné zájmy
- slova profesní - slova skupiny lidí, které spojuje stejná profese
- slova argotická - slova, která používají lidé z okraje společnosti, řada z těchto slov přešla do obecné češtiny
- rozlišujeme ještě slovní zásobu podle míry expresivity neboli citového zabarvení, a to na slova kladná a záporná
- slova kladná - zdrobněliny, slova familiární, slova dětská a slova domácí
- slova záporná - hanlivé výrazy, slova zveličelá a vulgarismy

12. Slovní význam a jeho struktura

1. Výklad

- SLOVNÍ VÝZNAM
- slova dělíme podle významu na jednoznačná a mnohoznačná
- slova jednoznačná - mají jen jeden význam
- každý obor má své názvosloví; slovům, která vytváří názvosloví říkáme termíny
- slova jednoznačná najdeme především v odborném stylu
- mezi jednoznačná pojmenování patří také vlastní jména, názvy měst, řek atd., vlastní názvy se považují za jednoznačné podobně jako termíny
- slova mnohoznačná mají více než jeden význam
- u některých slov došlo k posunutí významu hlavně na základě vnější podobnosti
- homonyma - slova, která vypadají (nebo se vyslovují) úplně stejně, ale označují dvě naprosto odlišné skutečnosti
- v češtině jsou slova, která se stejně vysloví, ale jinak se píšou (mít/mýt, bít/být)
- synonyma - slova stejného nebo podobného významu, můžeme je ve větě vzájemně nahrazovat a význam se nezmění
- pokud mají slova pouze význam podobný, jen zřídka se dají zaměnit
- antonyma - slova opačného významu
- paronyma - slova, která si jsou na první pohled velmi podobná (v psané nebo v mluvené podobě), ale označují naprosto odlišné skutečnosti
- hyperonyma jsou slova nadřazená
- hyponyma jsou slova podřazená
- hyperonyma mají větší rozsah pojmenování
- hyponyma mají větší obsah

13. Frazeologie

1. Výklad

- FRAZELOGIE

- frazeologie je nauka o frazémeh
- frazém je obrazně ustálené víceslovné pojmenování
- tato vyjádření jsou tvořena více než jedním slovem za účelem jednoznačnosti
- vytvořenému frazému nějakou dobu trvá než se ustálí
- fráze je jakési slovní spojení, které se nedá přeložit doslovně; používají se především v cizích jazycích
- rozlišuje se 5 základních druhů frazémů: ustálené přirovnání, rčení, pořekadla, pranostiky a přísloví
- ustálené přirovnání porovnává dvě věci, a to nejčastěji pomocí slov JAKO a NEŽ
- frazémy mohou být hodně expresivní a někdy jsou i nespisovné
- pranostika se vztahuje k poměrně úzké tematické oblasti; týká se ročních období a zemědělských prací během roku
- přísloví v první části něco konstatuje a v druhé nám z toho plyne ponaučení
- pořekadlo shrnuje lidskou zkušenost, hodnotí nebo přikazuje
- na rozdíl od přísloví jenom konstatuje léty a staletími vyzorovanou skutečnost
- rčení je slovní obrat či úsloví - zpravidla slovesné; oproti přísloví se dá skloňovat, časovat a stává se součástí nějaké věty
- frazémy se nehodí do odborných textů
- v novinách se frazém hodí na ozvláštňení textu reportáže nebo třeba jako titulek

14. Slovníky

1. Výklad

- SLOVNÍKY

- PRAVIDLA ČESKÉHO PRAVOPISU

- skládají se ze dvou částí: souvislého výkladu pravopisných pravidel a pravopisného slovníku
- existuje v elektronické podobě
- SLOVNÍK SPISOVNÉ ČEŠTINY PRO ŠKOLU A VEŘEJNOST
- svislá čára za slovem značí, že slovo bylo utvořené příponou
- za slovem je naznačeno skloňování a napsán rod
- kosočtverec značí ustálené slovní spojení
- SLOVNÍK CIZÍCH SLOV
- u každého hesla je napsán rod a jeho význam
- jsou zde vypsána i slova příbuzná
- kvůli úspoře místa se používají zkratky
- MALÝ ENCYKLOPEDICKÝ SLOVNÍK A-Ž
- slovník nejdřív vysvětluje, co slovo znamená, a pak ještě přidává nějaké souvislosti
- SLOVNÍK ČESKÝCH SYNONYM A ANTONYM
- nejprve jsou uváděna synonyma k hledanému slovu
- modrý kosočtverec označuje antonyma
- dále obsahuje obrazná spojení
- SLOVNÍK ČESKÉ FRAZELOGIE A IDIOMATIKY
- zaměřuje se na ustálená slovní spojení - na obrazná vyjádření
- obsahuje i výrazy z nespisovné češtiny
- SLOVNÍK NESPISOVNÉ ČEŠTINY
- je zde argot, slangy a obecná mluva od nejstarších dob po současnost
- na začátku tohoto slovníku je stručné poučení o spisovné a

nespisovné češtině a jak se nespisovná čeština dále člení

- ETYMOLOGICKÝ SLOVNÍK JAZYKA ČESKÉHO
- je to slovník o vzniku, vývoji a původu slov
- FREKVENČNÍ SLOVNÍK ČEŠTINY
- obsahuje informace o tom, jak často a v jakých typech projevů se jednotlivá slova vyskytují
- SLOVNÍK ZKRATEK
- u každé zkratky je napsán význam a z jakého jazyka zkratka pochází
- slovníky můžeme zjednodušeně rozdělit do dvou skupin: překladové a výkladové
- překladové jsou vícejazyčné a patrně nejvíce využívané slovníky
- výkladové jsou jednojazyčné a opět se dělí do dvou skupin: jazykové a naučné
- jazykové nás poučují o významech a užívání slov
- slovníky rozlišujeme také podle rozsahu: na malé (přibližně do 10 000 hesel), střední (přibližně do 60 000 hesel) a velké

15. Tvoření slov, skupiny souhlásek - pravopis

1. Výklad

- TVOŘENÍ SLOV

- 1) Změny ve významu slov
- slova získávají jiný význam na základě vnější souvislosti nebo na základě souvislosti vnitřní
- 2) Vytváření nových pojmenování a sousloví
- 3) Přejímání z cizích jazyků
- řada slov přechází z latiny či řečtiny - hlavně u odborného názvosloví
- v 19. století přichází slova z francouzštiny a italštiny a to zejména do hudebního názvosloví
- za 2. světové války pak z němčiny, v 50. - 70. letech z ruštiny a v současné době především z angličtiny
- 4) Vlastní tvoření slov
- dochází k němu odvozováním, skládáním a zkracováním
- ODVOZOVÁNÍ
- odvozování se děje pomocí přípon, předpon a koncovek
- podle toho, jaké části u slov označujeme, provádíme tzv. morfemický nebo slovotvorný rozbor
- slova příbuzná mají stejný kořen
- přípona mění význam slova, koncovka mění pouze tvar
- základové slovo je slovo, ze kterého bylo výsledné slovo odvozeno
- část, která je společná slovu základovému i odvozenému, se nazývá slovotvorný základ
- odvozeniny třídíme podle výsledného slovního druhu a uvnitř jednotlivých slovních druhů na významové skupiny
- podstatná jména lze třídit na jména osob a jejich skupin, na jména zvířat a věcí, abstraktní a konkrétní pojmenování
- činitelská jména pojmenovávají osoby podle jejich činnosti a tvoří se od sloves
- konatelská jména pojmenovávají osoby podle toho, jakou činností se zabývají a tvoří se od podstatných jmen
- jména prostředků pojmenovávají předměty podle účelu, ke kterému slouží; ty se tvoří od sloves
- výsledek děje se tvoří od sloves
- pojmenování míst se tvoří od podstatných jmen nebo od sloves
- pojmenování podle vlastností se tvoří od přídavných jmen
- přechylování je obměna významu základového podstatného

jména

- SKLÁDÁNÍ

- složené slovo se skládá ze dvou kořenů

- složeniny rozlišujeme vlastní - slovo nelze rozdělit na dvě

smysluplná slova a nevlastní - u nichž lze vypožorovat dvě

samostatná slova

- hybridní složeniny mají jednu část cizího původu a jednu českého

- ZKRACOVÁNÍ

- zkratky grafické se objevují pouze v písemném projevu

- zkratky fonické nejsou omezeny pouze na písemný projev

- iniciálové zkratky vznikly z prvních písmen sousloví

- zkratková slova vznikají tak, že se z několikaslovného názvu

vyberou počáteční slabiky nebo jejich části tak, aby vzniklo slovo,

které je možné dobře vyslovovat i skloňovat

- homofona jsou slova, která stejně znějí, ale mají odlišný pravopis

i význam

16. Věta a výpověď, typologie věty

1. Výklad

- SKLADBA VĚT

- věta tvoří obsahově uzavřený celek, vyjadřující jednu skutečnost a je zakončena graficky většinou tečkou, otazníkem nebo vykřičníkem

- věta obsahuje sloveso v určitém tvaru; slova, která tvoří větu, v ní mají většinou pevné místo a jejich gramatické tvary jsou určeny spojením s jinými slovy

- sloveso v určitém tvaru je každé sloveso, které vyjadřuje osobu, číslo, způsob a čas

- výpověď je základní jednotka komunikace; vyjadřuje postoj mluvčího k tomu, co říká, nebo jeho záměr

- podle obsahu rozlišujeme věty oznamovací, rozkazovací, tázací a práci

- práci věta se dá uvést částicemi: ať, kéž, necht

- otázkám, na které odpovídáme jednoduše ano-ne, se říká zjišťovací

- otázky, které vyžadují nějakou informaci či doplnění, označujeme jako otázky doplňovací

- ve většině vět je sloveso v určitém tvaru v roli přísudku

- větné ekvivalenty jsou věty tvořené podstatným či přídavným

jménem, příslovcem, slovesem v infinitivu a tak dále

- ve větném ekvivalentu chybí sloveso v určitém slovesném tvaru

- věty dále dělíme na jednočlenné a dvojčlenné

- věty dvojčlenné mají oba základní větné členy, obsahují přísudek i podmět - ať už vyjádřený, nebo nevyjádřený

- někdy se označují jako věty podmětové

- věty jednočlenné naproti tomu nemají podmětovou část, jen část přísudkovou - proto se jim říká věty bezpodmětčné

- přísudek bývá nejčastěji vyjádřen slovesem v určitém slovesném tvaru - přísudek slovesný

- přísudek jmenný se sponou neboli přísudek slovesně-jmenný má dvě části: sponové sloveso a jmennou část

- sponová slovesa jsou v češtině tři: být, mít a stát se

- jmennou část tvoří nejčastěji podstatné nebo přídavné jméno

- přísudek jmenný nemá žádný přísudek, chybí sloveso; jako přísudek se objevuje podstatné jméno

- pokud je přísudek vyjádřen jiným slovním druhem než slovesem

- nejčastěji citoslovcem, jedná se o přísudek neslovesný

17. Stavba věty jednoduché

1. Výklad

- STAVBA VĚTY

- věta jednoduchá obsahuje jeden určitý slovesný tvar

- je to uzavřený významový celek - věta sděluje jednu informaci

- souvětí obsahuje více než jedno sloveso v určitém tvaru ve funkci přísudku

- jsou-li ve větě zahrnuty více než tři jednoduché věty, jde o složité souvětí

- na větu závislou se ptáme hlavní větou, podle čehož poznáme druh věty vedlejší

- ke spojování vět v souvětí slouží spojovací výrazy, nejsou to pouze spojky

- spojovací výrazy pomáhají vytvořit různé kauzální neboli

příčinnostní vztahy - vztahy příčiny a následku

- podle typu spojovacího výrazu dokážeme určit i druh jednotlivých vět v souvětí

- mezi dvěma hlavními větami buď není spojovací výraz žádný, nebo je mezi nimi čárka, případně souřadící spojka (a, i, ani, nebo,...)

- vedlejší věty vždy vyjadřují nějaký větný člen věty řídicí

- vedlejší věta je uvozena buď podřadící spojkou (když, aby, protože, ...) nebo příslovcem (kdy, kde, jak), nebo zájmenem (kdo, co, jaký, který, či, jenž)

- nejdůležitějšími členy ve větě jsou přísudek a podmět; v tradičním pojetí skladby se označují jako základní skladební dvojice

- přísudek a podmět patří mezi základní větné členy a vztah, který mezi nimi je, se nazývá vztahem predikace

- navzájem si předávají určité kategorie, navzájem na sobě závisejí

- podmět nemusí být ve větě pokaždé

- podmět může být vyjádřen jakýmkoli slovním druhem

- podmět nevyjádřený může být ve větě jako osobní zájmeno

- všeobecný podmět může být doplněn také jako osobní zájmeno, jenomže vyjádření je míněno všeobecně, nikoliv adresně

- věta složená jen z podmětu a přísudku se označuje jako věta holá

- dalším větným členům se říká rozvíjející: předmět, přívlastek, příslovečné určení, doplněk a přístavek

18. Větné členy

1. Výklad

- VĚTNÉ ČLENY

- pojmy základní skladební dvojice a rozvíjející větné členy společně definují závislostní syntaxi, protože skrz ně hledáme závislost jednotlivých členů

- nejdůležitějšími členy jsou přísudek a podmět; zbývající větné členy na nich závisejí

- ostatní pojmy souvisejí s takzvanou valenční syntaxí, kdy pracujeme s nejmenší částí věty, která dává smysl

- tu tvoří přísudek, podmět a pak další doplnění, která jsou nutná k pochopení věty

- nejdůležitějším větným členem je přísudek, který je vyjádřený slovesem v určitém tvaru; rozlišujeme přísudek slovesný, jmenný se sponou a neslovesný

- přísudek slovesný navíc můžeme rozdělit na jednoduchý a složený

- složený přísudek se skládá z určitého tvaru způsobového slovesa (chtít, muset, smět, moci), fázového slovesa (začít, přestat) a

infinitivu slovesa významového

- PŘEDMĚT

- předmět závisí na přísudku, někdy ale také na přídavném jméně

nebo na infinitivu slovesa

- ptáme se na něj pádovou otázkou a je nejčastěji vyjádřen podstatným jménem, může být ale vyjádřen i zájmenem
- **PŘÍSLOVEČNÉ URČENÍ**
- závisí na přísudku a ptáme se na něj podle typu příslovečného určení
- rozlišuje se až 11 druhů příslovečných určení
- nejčastějšími jsou příslovečné určení místa, času, způsobu, míry, příčiny, účelu a přípustky
- **PŘÍVLASTEK**
- přívlastek rozvíjí podstatné jméno a bývá nejčastěji vyjádřen přídavným jménem, zájmenem nebo číslovkou, nebo podstatným jménem
- vyjadřuje nějakou vlastnost rozvíjeného podstatného jména
- rozlišujeme přívlastek shodný a neshodný
- přívlastek shodný se shoduje s rozvíjeným podstatným jménem v rodě, čísle a pádě
- přívlastek neshodný se neshoduje s rozvíjeným podstatným jménem v rodě, čísle a pádě
- většinou bývá vyjádřen podstatným jménem, příslovcem, infinitivem
- dalšími typy přívlastků jsou přívlastek postupně rozvíjející a několikanásobný
- jejich rozlišení souvisí s využitím čárek jako interpunkce
- u přívlastku postupně rozvíjejícího se mezi členy čárka nepíše, naopak mezi členy několikanásobného přívlastku se čárky píší
- poslední dvojicí je přívlastek volný a těsný
- je nutné určit, zda přívlastek můžeme vynechat, aniž se změní smysl věty
- pokud přívlastek vynechat můžeme, jde o přívlastek volný, a když vynechat nejde, jde o přívlastek těsný
- **DOPLNĚK**
- doplněk závisí jednak na podstatném jméně, které je ve funkci podmětu nebo předmětu a taky na přísudku a na slovese

19. Nepravidelnosti větné stavby

1. Výklad

- **NEPRAVIDELNOSTI VĚTNÝCH STRUKTUR**
- podle zásad českého slovosledu by měla být pohromadě slova, která spolu tvoří skladební dvojici
- český slovosled nemá tak přísná pravidla jako některé cizí jazyky, které nemají skloňování
- není nutné, aby byl podmět na prvním místě ve větě
- český slovosled je pružný; ale skladební dvojice by se měly držet u sebe
- některé nepravidelnosti jsou záměrné, tzv. motivované, tudíž se nepovažují za chybu, jiné jsou nemotivované, a proto chybné, porušují totiž větnou stavbu
- **MOTIVOVANÉ NEPRAVIDELNOSTI**
- **VSUJKA** je část věty, která něco k jejímu obsahu podotýká a lze ji vypustit; odděluje se ve větě obvykle čárkami
- **ELIPSA** je neúplná výpověď, která vychází ze známé situace nebo kontextu
- **NEUKONČENÁ VÝPOVĚĎ** znamená nedokončení věty; graficky se označuje třemi tečkami
- **NEMOTIVOVANÉ NEPRAVIDELNOSTI**
- **ANAKOLUT** neboli vyšnití z větné stavby znamená, že tvoříme souvětí, jednu z vět rozdělíme na dvě části, ale první část skladebně neodpovídá části druhé
- **ZEUGMA** je zanedbání dvojí slovesné vazby, to znamená, že se ve

- větě použijí za sebou dvě slovesa se stejným předmětem, ale se slovesnou vazbou toho druhého z nich, i když každé sloveso se pojí s předmětem v jiném pádu
- **KONTAMINACE** je záměna slovesných vazeb
- **ATRAKCE** znamená spodobu, kdy jedno slovo ve větě přebírá kategorii slova jiného
- **přímá řeč** je dialog dvou osob, který se v textu značí uvozovkami
- **nepřímá řeč** je souvětí, v němž jedna z vět je hlavní a po ní následuje věta vedlejší
- **polopřímá řeč** se využívá hlavně v literatuře; jde o vnitřní monolog postavy

20. Souvětí

1. Výklad

- **SOUVĚTÍ**
- souvětí jednoznačně poznáme podle základní skladební dvojice
- podle počtu slovesných tvarů ve větě se pozná, zda jde o souvětí, či o větu jednoduchou
- podle počtu slovesných tvarů poznáme přesný počet vět v souvětí
- souvětí se dělí na souřadná a podřadná, která se liší počtem hlavních vět
- souvětí podřadná mají jen jednu hlavní větu, zatímco souvětí souřadná dvě a více
- počet vedlejších vět není důležitý
- věta hlavní může stát sama o sobě, zato věta vedlejší pokaždé vyjadřuje nějaký větný člen věty řídicí
- vedlejší věta může záviset i na jiné větě vedlejší, tedy vyjadřovat její větný člen
- před větou hlavní nemusí být žádný spojovací výraz, nebo je mezi větami hlavními souřadící spojka
- před větami vedlejšími je buď podřadící spojka, příslovce, nebo vztažné zájmeno
- mezi větami hlavními a stejně tak mezi souřadně spojenými větami vedlejšími, existují takzvané významové poměry
- poměry jsou uvozeny souřadícími spojkami a dají se podle nich poznat
- poměry: slučovací, odporovací, vylučovací, důsledkový, příčinný a stupňovací
- slučovací (a, i, ani, nebo, hned-hned, napřed-potom, jednak-jednak), odporovací (ale, avšak, však, leč, nýbrž, sice), vylučovací (buď, anebo, či, nebo), důsledkový (a proto, proto, tedy, tudíž, a tak), příčinný (vždyť, totiž, neboť), stupňovací (ba, ba i, dokonce i)
- vedlejší věty: podmětná, přísudková, předmětná, přívlastková, doplňková, příslovečná místní, časová, způsobová, měrová, přípustková, účelová, podmínková a příčinná

21. Pojem komunikace, text a komunikační výchova

1. Výklad

- **KOMUNIKACE**
- komunikace je záměrný společenský proces předávání informací
- základem komunikace jsou **ÚČASTNÍCI**, tedy autor sdělení a příjemce sdělení
- komunikační **KÓD** je soustava ustálených pravidel a prostředků komunikace
- komunikace musí mít své téma, tedy konkrétní informace, o kterých se mluví

- komunikační KANÁL je prostředí, v němž komunikace probíhá
- komunikační SITUACE zahrnuje podmínky, v nichž komunikace vzniká
- podle počtu účastníků komunikace rozlišujeme monolog a dialog
- monolog je promluva jedné osoby a dialog je rozhovor dvou a více lidí
- vnitřní monolog je v literatuře monolog postavy, který se odehrává jen v jejích myšlenkách
- promluva jedné osoby v rámci dialogu se nazývá replika; tento pojem používáme především v divadelních hrách
- rozlišujeme komunikaci verbální a neverbální
- verbální komunikace je mluvená a neverbální jsou gesta, mimika, postoj nebo pohyby
- projevy, tedy naše sdělení, dělíme na dvě skupiny: projevy psané a mluvené
- psaný projev bývá připravený, přehledný a neváže se ke konkrétní situaci; často se jedná o projev oficiální, má formální charakter
- psanému textu chybí přímý kontakt s adresátem; text bývá promyšlený, propracovaný
- mluvený projev bývá nepřipravený, jedinečný a neopakovatelný; váže se ke konkrétní situaci, nelze se k němu zpravidla vrátit
- mluvčí je v přímém kontaktu s adresátem; lze vyjádřit city, emoce a postoje; bývá doprovázen i neverbálními prostředky
- základní jednotkou jazykové komunikace je výpověď
- výpověď je realizovaná věta; věta se stává výpovědí v momentě, kdy je vyslovena
- model u psaného projevu: JAZYK > SLOVO > VĚTA > TEXT
- model u mluveného projevu: ŘEČ > POJMENOVÁNÍ > VÝPOVĚĎ > KOMUNIKÁT
- komunikát je promluva, tedy jazykový projev
- text je výsledkem psaného projevu, je prostředkem k dosažení komunikačního cíle
- text se skládá z větných i nevětných výpovědí; musí být soudržný
- komunikační strategie je způsob, jakým se uskutečňuje komunikační plán
- komunikační plán je záměr mluvčího
- komunikační model v lingvistice označuje model komunikace mezi mluvčím a adresátem
- úspěšná komunikace předpokládá kontakt mluvčího s adresátem; zásadní je přenos zprávy komunikačním kanálem
- bránit přenosu informace mohou šumy, tedy komplikace
- model vlivů na tok informací vytvořil lingvista Jakobson
- informace jsou ovlivněny kontextem, zprávou, kontaktem a kódem
- zdvořilost a slušnost je snaha mluvčího působit příjemně
- zdvořilost rozlišujeme pozitivní a negativní
- pozitivní zdvořilost představuje snahu mluvčího hovořit kladně, podporovat příjemce; mluvčí záměrně vybírá témata, o kterých ví, že jsou adresátem kladně hodnocena a přijímána
- negativní zdvořilost představuje snahu mluvčího nenutit adresáta k ničemu, co je mu nepříjemné, dát mu v komunikaci možnost volby
- negativní zdvořilost využívá podmiňovací způsob
- pro úspěšnou komunikaci platí pravidla kvality, kvantity, relevance a způsobu
- souhrnně tato pravidla nazýváme konverzační maximy
- kvalita, tedy jakost, to je záruka kvalitních, ověřených, pravdivých informací
- kvantita upozorňuje na vhodné množství informací; příliš mnoho informací je zbytečných, příliš málo informací je nedostatečných

- relevance sdělení je jeho podstata, hovoří se přímo k věci
- maxima způsobu záleží na tom, jak informace předáme; měli bychom být přesní a jednoznační

22. Členění textu

1. Výklad

- ČLENĚNÍ TEXTU
- jazykovědní disciplína, která se zabývá stavbou textů, se říká textová syntax
- řeší strukturu, význam a formu vyjadřování v čase
- rozsáhlejší text musí mít určitý řád
- text musí působit jako komunikační jednotka s jednotným obsahem
- výpovědi v textu na sebe logicky navazují; většinou lze ve výpovědích najít dvě základní části - jádro a východisko výpovědi
- východisko výpovědi obsahuje informaci známou z předchozí výpovědi, umožňuje na ni navázat a smysluplně připojit další informace
- jádro výpovědi je informace nová; z hlediska významu je to ta důležitější část sdělení - ta, která se přidává k východisku a něco nového o něm vypovídá
- v neutrálním textu obvykle stojí na prvním místě východisko; takové uspořádání sdělovaných informací pak nazýváme jako objektivní
- subjektivní pořádek slov porušuje objektivní řazení - je citově zabarvený
- důležitá je soudržnost textu; jedná se o významové spojování větných i nevětných výpovědí v textu
- tuto soudržnost neboli koherenci zajišťují prostředky návaznosti, kterým se říká konektory
- konektory jsou propojky, mostky, které spojují jednotlivé výpovědi
- do lexikálních konektorů patří třeba opakování stejného pojmenování v textu
- dalším typem lexikálních konektorů jsou synonyma
- posledním lexikálním prostředkem jsou odkazovací slova v podobě zájmen
- konektory gramatické se projevují zejména v koncovkách přísudku
- dále existují konektory přímo odkazující na text
- členění textu zahrnuje nejen grafické členění u psaného textu, ale i časové členění u mluveného projevu
- rozlišujeme horizontální a vertikální členění textu
- horizontální členění je lineární a jeho základem je odstavec; dělí text na drobnější části
- jeden odstavec rovná se jedna myšlenka
- pak je tu členění do kapitol nebo oddílů; horizontální členění může zahrnovat také titulky, podtitulky nebo užití různých písem
- vertikální členění textu je členění nelineární, odráží uspořádání informací; také zahrnuje vazbu mezi jednotlivými informacemi
- v odborných textech sem patří třeba poznámkový aparát, odkazy na odbornou literaturu, resumé, tedy shrnutí obsahu, grafy, schémata nebo obrázky
- členit můžeme i dialog
- promluva jedné osoby v rámci dialogu se označuje jako replika
- dialog není kompaktní text - je třeba vnímat jednotlivé repliky jako ucelené části rozhovoru

23. Intertextualita, aluze, předpojatost

1. Výklad

- INTERTEXTUALITA
- označuje vztah jednoho nebo více textů k jinému textu (jiným textům)
- autor odkazuje na jiný text např. pomocí parodie, imitace, citace původního textu
- velký prostor intertextualitě dává postmoderna, proud vzniklý ve 2. polovině 20. století
- ALUZE
- aluze je narážka, odkaz na jinou skutečnost, kterou by měl příjemce znát
- i bez pochopení aluze má sdělení smysl, aluze textu jen přidává další rozměr

24. Stylistika

1. Výklad

- STYLISTIKA
- stylistika je nauka o slohu
- zabývá se podstatou a druhem textu, slohovou výstavbou mluvených i psaných projevů
- stylistika závisí na zvolené formě komunikace a jazykových prostředcích
- komunikační situace je situace, ve které se nachází autor a adresát
- komunikační záměr je cíl komunikace - to, čeho chceme prostřednictvím komunikace dosáhnout
- slohotvorní činitelé určují výběr výrazových prostředků
- činitelé jsou subjektivní nebo objektivní
- subjektivní jsou individuální faktory, které se týkají autora: pohlaví, věk, vzdělání, zájmy, povaha
- objektivní činitelé jsou obecně platné faktory a autor je musí respektovat: funkce projevu, prostředí, forma, adresát, komunikační situace, počet mluvčích
- podle typu komunikační situace využíváme různé funkční styly
- PROSTĚDĚLOVACÍ STYL se užívá v běžné komunikaci, cílem je dorozumět se; využívá hovorový jazyk i nespisovné výrazy
- útvary: oznámení, osobní dopis, inzerát, SMS
- ODBORNÝ STYL musí být věcně správný a objektivní, cílem je poučit příjemce
- využívá spisovný jazyk, termíny a složitou větnou skladbu
- styl učebnic – používá se při tvorbě vzdělávacích materiálů, styl vědecký - pro odborníky, vědce, styl populárně naučný - pro laiky
- útvary: odborný popis, referát, výklad, přednáška
- ADMINISTRATIVNÍ STYL má funkce správní a řídicí, používá se především v úřední korespondenci; cílem je dorozumět se s úřady a organizacemi
- jazyk je oficiální, neutrální, strohý
- využívá spisovný jazyk a ustálené slovní obraty
- útvary: úřední dopis, žádost, objednávka, životopis, formulář, složenko, pracovní smlouva, přihláška, vysvědčení
- PUBLICISTICKÝ STYL je styl sdělovacích prostředků – novin, časopisů, rozhlasu, televize; cílem je příjemce informovat
- využívá spisovný jazyk
- útvary: zpráva, komentář, rozhovor, reportáž, článek, fejeton
- používá ustálené obraty - tzv. automatizované obraty; pokud se je ale autor snaží inovovat, říkáme jim aktualizované obraty
- snaha o objektivitu, pravdivost a ověřené zdroje informací
- důležitý je titulky; měl by být zajímavý, poutavý, dobře graficky zpracovaný

- UMĚLECKÝ STYL je literární styl - básnický, prozaický, dramatický; cílem je působit esteticky na příjemce
- útvary: vyprávění, umělecký popis = líčení

26. Poetika a stylistika, umělecká literatura

1. Výklad

- UMĚLECKÁ LITERATURA
- autor vždy píše text záměrně; nechává se ovlivnit zážitky
- beletrie = krásná literatura, patří do oblasti estetiky; řadí se do uměleckého funkčního stylu
- ESTETIKA
- hlavním cílem uměleckých textů je, aby na čtenáře zapůsobily citově
- umělecký text je estetický, má vyvolat různé představy a fantazie
- interpretace textu je u každého čtenáře jiná
- literatura rozšiřuje slovní zásobu
- POETIKA
- poetika je označení pro analýzu umělecké výstavby textu
- zahrnuje to, jak je text poskládán a také použitou slovní zásobu
- zvukomalba je využití zvukomalebných slov, které způsobí, že si čtenář daný zvuk v hlavě vybaví
- zvukomalba je záležitostí poezie i prózy
- základem rozboru díla jsou literární druhy: lyrika, epika a drama
- lyrika nemá děj; zachycuje zejména vnitřní pocity člověka nebo krásu krajiny
- epika vypráví nějaký příběh, má děj
- drama je epika na jevišti neboli divadelní hra; je to příběh, který buď čtenář čte nebo jej vidí na jevišti
- každý literární druh má své žánry
- píseň se obvykle pojí s hudbou, má přesný rytmus, bývá dělena na sloky a obvykle obsahuje refrén
- žalozpěv neboli elegie je smutná píseň
- óda neboli hymnus je oslavná píseň
- v pohádce vystupují nadpřirozené postavy, odehrává se v neurčitěm čase na neurčitěm místě; v klasickém provedení v ní vítězí dobro nad zlem
- v bajce vystupují zvířata, která mluví a jednají jako lidé; navíc vždy nese nějaké mravní ponaučení
- pověst je příběh, který má pravdivé historické jádro, které je ale rozšířeno o nějakou fantastickou složku; navíc se příběh často vztahuje k nějakému konkrétnímu místu
- povídka je nejkratší epický útvar
- novela je delší, proto ji označujeme jako středně dlouhý epický útvar
- román je nejdelší epický útvar
- všechny tyto žánry jsou prozaické, mají podobu klasického textu, nejsou psané ve verších
- epos je rozsáhlá veršovaná epická skladba, která vypráví o nějakém hrdinovi
- balada obsahuje příběh ale také líčení pocitů postav
- balada je lyricko-epická báseň s pochmurným dějem a většinou tragickým koncem
- drama má dva základní žánry: tragédii a komedii
- tragédie je divadelní hra se smutným koncem
- komedie je vtipná a veselá divadelní hra

27. Textová výstavba literárního díla

1. Výklad

- KOMPOZICE LITERÁRNÍHO DÍLA
- struktura literárního díla se dělí do tří základních kategorií: tematická výstavba, kompozice a jazyk
- tematická výstavba se zabývá obsahem a zkoumá, o čem je text
- kompozice řeší, jak jsou jednotlivé části textu poskládány za sebou
- jazyk a využití jazykových prostředků
- hlavní úloha uměleckého textu je působit esteticky na čtenáře
- TEMATICKÁ VÝSTAVBA
- námět díla je obecně vyjádření, o čem kniha je
- téma poskytuje přesnější informace o obsahu díla
- téma by mělo být jednoznačné, ale nemusí se v knize nacházet pouze jedno
- v textu je hlavní téma a různá vedlejší témata
- motiv označuje nejjednodušší tematickou jednotku
- motivů bývá v díle velké množství
- epizoda je tematicky ucelená část příběhu, která je víceméně samostatná, s ostatním příběhem je spojena spíše volně
- epizoda nemusí být v textu, ale pokud tam je, doplňuje celkový dojem z díla
- pro téma knihy je důležitá hlavní postava
- KOMPOZICE
- kompozice je rozložení textu; určuje, jak je časově příběh poskládán, jestli jde děj plynule, nebo se autor k něčemu v příběhu vrací
- rozlišuje se několik druhů kompozic: chronologická, retrospektivní, paralelní a rámcová
- chronologická kompozice textu znamená řazení motivů tak, jak šly za sebou, od začátku do konce, postupně
- děj neobsahuje zvraty
- retrospektivní kompozice je založena na návratech do minulosti
- děj začíná na konci příběhu a pak se vrací na začátek, do minulosti
- pokud je do chronologického děje vložena retrospektivní pasáž, nazývá se to chronologická kompozice s retrospektivními prvky
- paralelní kompozice vypráví souběžně dva příběhy; může se stát, že se dva příběhy nakonec protnou, ale není to pravidlo
- rámcová kompozice má více příběhů v jednom rámci, v jednom kontextu
- gradace znamená stupňování napětí v ději
- kontrast se v literatuře uplatní tím, že autor vedle sebe postaví dva protiklady
- v případě epiky platí, že každý příběh musí mít nějaký závěr, rozuzlení neboli pointu
- text se dá členit vertikálně nebo horizontálně
- horizontální členění je členění na úvod, střed a závěr
- text je členěn na kapitoly
- v rámci kapitol se člení na odstavce, kdy každý odstavec je odsazen a nese vlastní myšlenku
- vertikální členění využívá různé formáty písma
- scénické poznámky jsou pokyny, které říkají, co má která postava dělat, jak se má chovat a tvářit

28. Jazyk autora a jeho styl

1. Výklad

- JAZYK AUTORA A JEHO STYL
- autorský způsob vyprávění buď v ich-formě nebo er-formě
- ich-forma je psána v první osobě jednotného čísla

- er-forma je psána ve třetí osobě jednotného čísla
- vypravěčem může být buď jedna z postav, nebo takzvaný vševědoucí vypravěč
- řeč postav: dialog - rozhovor více postav nebo monolog - dlouhá promluva jedné postavy
- pokud se myšlenky odehrávají v hlavě postavy, říkáme tomu vnitřní monolog
- autorský styl je ovlivněn autorovým věkem, vzděláním, prostředím, v kterém žije, povahou, přáteli, ale také záměrem autora při psaní daného textu
- individuální autorský styl je jedinečný pro určitého autora;
- použitím voleného jazyka autor tvoří svůj individuální autorský styl
- základní dvě vrstvy jazyka jsou spisovná a nespisovná čeština
- VRSTVY SPISOVNÉ ČEŠTINY
- spisovná čeština je čeština, kterou bychom měli mluvit; patří sem především slova neutrální - slova slohově nezabarvená
- hovorová čeština je vrstva jazyka, která se užívá v neoficiálních spisovných projevech, mluvených i psaných; hovorová čeština je stále spisovná
- odborná čeština je vrstva slovní zásoby užívaná v odborných textech
- poetismy jsou básnická slova, která se objevují v uměleckých textech
- archaismy jsou slova zastaralá, taková, která se dnes již nepoužívají
- historismy označují věci, které dnes již neexistují nepoužívají se
- VRSTVY NESPOVNÉ ČEŠTINY
- dialekt (nářečí) je jazyk používaný na určitém území; od spisovného jazyka se odlišuje hláskovými změnami, ale může mít také odlišnou slovní zásobu
- nářečí rozlišujeme středomoravské - hanácké, východomoravské a lašské - slezské
- obecná čeština je nejrozšířenější nespisovný jazykový útvar
- slang je mluva určitých profesních nebo zájmových skupin, např. lékařů nebo studentů
- argot je mluva nižších společenských vrstev, tedy zlodějů, prostitutek, mafie nebo narkomanů
- vulgarismy jsou slova sprostá, hanlivá
- když mluvíme o vrstvách jazyka, můžeme souhrnně tato rozdělení označit jako rozvrstvení češtiny

29. Stylové normy krásné literatury

1. Výklad

- UMĚLECKÝ JAZYK
- umělecký text využívá především spisovnou češtinu
- v uměleckém textu očekáváme specifické umělecké jazykové prostředky
- poetismy jsou básnická slova použitá pro označení nějaké skutečnosti, kterou lze pojmenovat i neutrálně
- TROPY
- metafora je přenesení významu na základě vnější podobnosti
- personifikace neboli zosobnění znamená, že zvířatům, rostlinám nebo neživým věcem přisuzujeme lidské vlastnosti
- přirovnání vždy obsahuje slovo jako
- perifráze neboli opis je nepřímé pojmenování nějaké skutečnosti
- epiteton je básnický přívlastek; gramaticky má podobu přívlastku, po stránce umělecké je ale něčím ozvláštěný
- oxymóron je spojení dvou protikladných slov
- ironie se v literatuře nejčastěji uplatňuje tím, že autor zdůrazňuje nedostatky pomocí slov opačného významu

- sarkasmus je zesílená, kousavá, až zraňující ironie
- eufemismus zjemňuje nepříjemnou informaci
- dysfemismus nepříjemnou skutečnost vyjadřuje vulgárně
- apostrofa znamená oslovení nepřítomné osoby nebo věci
- kontrast je spojení odlišných vlastností, které jsou v protikladu
- metonymie je vyjádření na základě vnitřní podobnosti; podobnost není na první pohled viditelná
- synekdocha je druh metonymie
- figury jsou uměleckým opakováním slov nebo vět, při kterém se nemění slovní význam
- slova se mohou opakovat těsně za sebou, v básních pak třeba na začátku veršů
- eufonie je libozvuk; text zní příjemně, malebně
- v kakofonii autor zdůrazňuje nepříjemnost nějakého prožitku
- řečnická otázka je otázka, na kterou autor nečeká odpověď
- anafora je opakování slov na začátku veršů
- epifora je opakování na konci veršů
- oslovení je také umělecká prostředek

30. Interpretace literárního díla

1. Výklad

- INTERPRETACE DÍLA
- autor svůj text nerozebírá; píše ho s určitým záměrem, volí slovní obraty, zamýšlí se nad autorským stylem, volbou kompozice
- INTERPRETACE ROBINSONA CRUSOE
- autor: Daniel Defoe
- literární druh: epika
- žánr: dobrodružný román
- hlavní postava: je sama na ostrově, kde ztroskotala; Robinson je pracovitý, vytrvalý, snaží se přežít, má psa a zachránil Pátka; je odvážný a inteligentní
- námět: ztroskotání na pustém ostrově
- téma: snaha Robinsona přežít na pustém ostrově
- motiv: třeba loď, kterou si vyrobí
- kompozice je chronologická
- román je psán v ich-formě, formou deníkových záznamů
- Defoe používá zastaralé výrazy - archaismy
- v textu se objevují také dialogy
- román je oslavou člověka, který se nevzdává; člověka, který si dokáže poradit i v zoufalé situaci, oslavou rozumu a čínorodosti
- próza je souvislý text; poezie je psána ve verších
- INTERPRETACE VODNÍKA
- je to balada, která patří mezi lyricko-epické žánry
- hlavní postavy: vodník; dívka, která se utopí; její matka a syn, který se té dívce narodí
- námět: vztah matky a dcery
- téma: neuposlechnutí pokynu
- motiv: třeba prádlo, které šla dívka prát k rybníku
- kompozice je chronologická
- balada je psána er-formou
- jazyk je archaický a objevují se zde dialogy
- je zde hodně uměleckých prostředků
- balada nabádá k poslušnosti a dodržování slibů
- rým je zvuková shoda hlásek na konci verše
- verš je jeden řádek básně
- více veršů, které se rýmují, tvoří sloku
- rým může být střídavý, obkročný a sdružený; každý z nich má určitý vzorec
- sdružený rým má schéma AA BB
- střídavý rým má schéma AB AB
- obkročný rým má schéma AB BA
- epizeuxis je opakování slov těsně za sebou, obvykle v jednom verši